

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

2977

Vragen van het lid **Erdmans** (JA21) aan de Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid en de Ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en van Justitie en Veiligheid over *dwang richting gemeenten om asielzoekers op te vangen* (ingezonden 21 januari 2022).

Antwoord van Staatssecretaris **Van der Burg** (Justitie en Veiligheid), mede namens de Minister van Justitie en Veiligheid (ontvangen 3 juni 2022). Zie ook Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2021–2022, nr. 1647.

Vraag 1

Is er volgens het kabinet sprake van een asielcrisis? Zo ja, sinds wanneer en waarom heeft u dit tot nu toe consequent ontkend richting de Kamer? Zo nee, waarom sprak het kabinet in haar brief van 14 december, waarin gemeenten zonder juridische basis met een «aanwijzing» werden gedwongen asielzoekers op te vangen, dan wél van een crisis?¹

Antwoord 1

Ten aanzien van de opvang van ontheemden uit Oekraïne is er nu sprake van een crisissituatie. De toestroom van ontheemden uit Oekraïne is inmiddels dermate hoog dat Nederland niet in staat is aan hen binnen de bestaande structuren (nood)opvang te bieden. Daarom is de structuur voor nationale crisisbesluitvorming, die wordt gecoördineerd vanuit de NCTV, geactiveerd. Deze structuur bestaat uit het Interdepartementaal Afstemmingsoverleg (IAO) een Interdepartementale Commissie Crisis Beheersing (ICCB) en Ministeriele Commissie Crisisbeheersing (MCCB), alsmede het Nationaal Kernteam Communicatie (NKC). Binnen deze structuur wordt nauw samengewerkt met de veiligheidsregio's, gemeenten en andere crisispartners vooruitlopend op een programmatische aanpak.

De situatie ten aanzien van het gebrek aan opvangplekken voor asielzoekers uit andere landen dan Oekraïne is – hoe onwenselijk ook – geen crisissituatie. Hier is er met name een gebrek aan mogelijkheden om asielzoekers door te plaatsen vanuit het aanmeldcentrum Ter Apel, onder andere veroorzaakt door een beperkte uitstroom uit de opvanglocaties.

De maatregelen die 14 december jl. zijn genomen met betrekking tot de realisatie van acute noodopvang en waren nodig om een mogelijke crisis, waarin niet alle asielzoekers meer van opvang konden worden voorzien, te

¹ Kamerstuk 19 637, nr. 2806

voorkomen. Onder andere door de realisatie van acute noodopvanglocaties is dit scenario niet uitgekomen. Het kabinet is de betrokken gemeenten zeer erkentelijk voor de inzet die zij hiertoe hebben gepleegd.

Vraag 2

Als er inmiddels ook volgens het kabinet sprake is van een crisis, wanneer is deze dan weer ten einde? Welke criteria hanteert u hiervoor?

Antwoord 2

Ten aanzien van de opvang van ontheemden uit Oekraïne is er nu sprake van een crisissituatie, omdat de toestroom van ontheemden uit Oekraïne inmiddels dermate hoog is dat Nederland niet in staat is aan hen binnen de bestaande structuren (nood)opvang te bieden. Om uit deze crisissituatie te geraken wordt nu binnen het Rijk gewerkt aan een meer programmatische aanpak om deze groep op te vangen.

Vraag 3

Als de crisis in uw ogen verband houdt met de hoge asielinstream, waarom gaf het kabinet in antwoord op eerdere Kamervragen dan aan dat er geen grens is aan wat Nederland aankan qua asielinstream?²

Antwoord 3

De druk op de asielopvang voor asielzoekers uit andere landen dan Oekraïne heeft meerdere oorzaken. Een deel is te verklaren door de toegenomen asielinstream sinds de zomer van 2021 na het wegvallen van een groot deel van de mondiale reisbeperkingen als gevolg van de COVID-19 pandemie. Daarnaast is een belangrijk aantal van de nieuwe bewoners bij het COA nareizigers die in het kader van gezinshereniging naar Nederland komen. Door reisbeperkingen als gevolg van de pandemie konden zij eerder niet naar Nederland komen. Ook blijft de uitstroom uit de asielopvang achter. Zo is ongeveer een derde van de bewoners bij het COA vergunninghouder. Deze groep moet doorstromen naar huisvesting in gemeenten. Door het woningtekort hebben gemeenten hier een achterstand opgebouwd. Ook is terugkeer van asielzoekers zonder recht op verblijf in Nederland nu lastig als gevolg van vaccinatie- en testvereisten van andere landen.

Vraag 4

Klopt het dat u na uw beëdiging contact heeft gezocht met burgemeesters en/of voorzitters van veiligheidsregio's om aan te geven dat «een aanwijzing in deze vorm niet meer zal voorkomen» en tevens te verzoeken om desondanks alsnog uitvoering te geven aan de brief van 14 december 2021?

Antwoord 4

Ja, dat klopt. In de week van mijn beëdiging heb ik alle betrokken gemeenten en de regio gesproken.

Vraag 5

Heeft u in het gesprek de mogelijkheid open gehouden dat in de toekomst in een andere vorm alsnog aanwijzingen kunnen volgen? Zo ja, op welke wijze?

Antwoord 5

In de gesprekken heb ik aangegeven dat het kabinet niet voornemens is om in de toekomst nogmaals de term «aanwijzing» op een dergelijke wijze te gebruiken. Daarbij heb ik ook aangegeven dat ik eraan hecht om in de toekomst met gemeenten het goede gesprek te blijven voeren over de realisatie van (nood)opvanglocaties voor asielzoekers. Echter, is door medeoverheden en het Veiligheidsberaad de afgelopen periode de wens geuit voor een meer dwingend juridisch instrumentarium ten aanzien van de opvang van asielzoekers. In dat licht gaat het kabinet aan de slag met het opstellen van een voorstel om dat te realiseren, in aanvulling op de huidige politiek-bestuurlijke samenwerking.

² Aanhangsel van de Handelingen, vergaderjaar 2021–2022, nr. 1108

Vraag 6

Wat is de laatste stand van zaken met betrekking tot de asielopvang naar aanleiding van de «aanwijzing» van 14 december 2021? Hoeveel burgemeesters en/of voorzitters van veiligheidsregio's hebben u inmiddels laten weten op dit moment geen opvolging meer te willen geven aan de brief van 14 december 2021 nu gebleken is dat de juridische basis ontbreekt? Om welke gemeenten en/of veiligheidsregio's gaat dit en heeft u hen gegarandeerd dat u dat besluit respecteert?

Antwoord 6

Naar aanleiding van de brief van 14 december jl. zijn afgelopen december en januari in twee gemeenten en een regio noodopvanglocaties gerealiseerd. Het gaat om locaties in Enschede, Gorinchem en de regio Rotterdam. In de regio Rotterdam zijn hiertoe in meerdere gemeenten meer kleinschaligere locaties gerealiseerd, waarvan de locatie in Vlaardingen inmiddels is gesloten. In totaal zijn ruim 1.000 opvangplekken op acute noodopvanglocaties gerealiseerd. In de gemeente Venray opent medio april een noodopvanglocatie met 350 opvangplekken.

Vraag 7

Erkent u dat de landelijke overheid op dit moment geen enkel wettelijk middel tot haar beschikking heeft om decentrale overheden te dwingen asielopvang te realiseren? Zo nee, welk wettelijk middel heeft u dan wel?

Antwoord 7

Er bestaan opties op het terrein van ruimtelijke ordening om asielopvang te realiseren. Deze opties zijn ook in het najaar van 2021 verkend en toegezonden aan de Tweede Kamer bij de beantwoording van de Kamervragen van de leden Omtzigt (Omtzigt) en Van Dijk (SP).³ Buiten deze opties bestaat op dit moment geen juridisch kader om dwingend richting gemeenten op te kunnen treden om asielopvang te realiseren. De opvang van asielzoekers is een wettelijke taak van het COA. Wel kunnen veiligheidsregio's ter ondersteuning, en niet als verplichting, in geval van een crisis zoals de huidige een rol vervullen in het kader van de opvang van asielzoekers, of kunnen de gremia van de veiligheidsregios worden gebruikt voor het nodige bestuurlijke overleg, zoals dat ook ten tijde van de hoge asielinstroom in 2015 en 2016 is gebeurd. Momenteel vindt een verkenning plaats naar de mogelijkheden om tot een dwingend juridisch instrumentarium te komen om asielopvang te realiseren. Uw Kamer is hierover nader geïnformeerd per brief van 25 mei jl⁴. De uitkomsten van de verkenning worden voor de zomer aan uw Kamer toegezonden.

Ten aanzien van de opvang van ontheemden uit Oekraïne is door de inwerkingtreding van noodrecht een wettelijke taak belegd bij burgemeesters ten aanzien van de opvang van deze groep. Burgemeesters hebben sinds 1 april de wettelijke taak om te voorzien in de opvang van ontheemden uit Oekraïne. Burgemeesters ontvangen hiervoor de benodigde financiële middelen.

Vraag 8, 9, 10, 14 en 15

Bent u ermee bekend dat de Rotterdamse burgemeester Aboutaleb, tevens de voorzitter van de Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond, in een brief uit hoofde van laatstgenoemde functie aan gemeenten binnen de veiligheidsregio meldt dat het besluit om mee te werken aan het realiseren van opvanglocaties in gemeenten «normaliter een college- c.q. raadsverantwoordelijkheid» is, maar dat «in een crisissituatie en ter voorkoming van een dergelijke situatie de burgemeester bijzondere en verregaande bevoegdheden heeft»? Op welke burgemeestersbevoegdheden wordt in dit kader gedoeld? Welke definitie van crisissituatie is op deze bevoegdheden van toepassing? Zijn deze bevoegdheden tevens van toepassing op crisissituaties die geen gemeentelijk maar een landelijk karakter hebben, zoals het geval is bij een hoge asielinstroom? Waar zijn de genoemde bevoegdheden en criteria wettelijk vastgelegd?

³ Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2021–2022, nr. 1359

⁴ Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2021–2022, nr. 10426

Wordt hierbij bedoeld op niveau GRIP-3; de situatie binnen de GRIP-structuur waarbij de burgemeester in actie komt omdat er sprake is van de bedreiging van het welzijn van de bevolking binnen de gemeente? Zo ja, deelt u de conclusie dat hiervan geen sprake is wanneer de landelijke overheid te maken krijgt met een hoge asielinstroom en dat in dat kader derhalve geen beroep kan worden gedaan op GRIP-3? Zo nee, waarom niet?

Bent u ermee bekend dat de voorzitter van de Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond in dezelfde brief aangeeft dat hij, indien gemeenten «blijvend geen uitvoering geven aan de vordering tot medewerking», als voorzitter van de veiligheidsregio overweegt zijn «verantwoordelijkheid op basis van de Wet Veiligheidsregio's te nemen»?

Op welke vordering tot medewerking doelt de voorzitter van de veiligheidsregio? Wie heeft gemeenten binnen de context van asielopvang waartoe gevorderd en op basis van welke wettelijke bevoegdheid?

Antwoord 8, 9, 10, 14 en 15

Ik ben bekend met de brief van de voorzitter van de veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond aan de burgemeesters in de genoemde veiligheidsregio van 14 januari jl. waarin de in deze vragen geciteerde zinsneden voorkomen. Het is echter niet aan mij om hetgeen in deze brief is gesteld te duiden.

Vraag 11

Welke conclusie trekt u uit het feit dat zelfs binnen de Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond zeer verschillend wordt gedacht over de rol van gemeenten in de voorliggende casus, getuige het feit dat de burgemeester van Albrandswaard heeft laten weten de noodopvang te schrappen terwijl de burgemeesters van bijvoorbeeld Rotterdam en Barendrecht deze wél conform de «aanwijzing» van 14 december 2021 uitvoeren?

Antwoord 11

Zoals eerder ook aan uw Kamer is aangegeven, is inmiddels duidelijk geworden dat de term aanwijzing in deze situatie voor onduidelijkheid en onrust heeft gezorgd. Het kabinet betreurt dat. Het kabinet wil de term «aanwijzing» daarom in een situatie zoals deze niet meer op deze wijze gebruiken.

Vraag 12

Hoe kan een hoge landelijke asielinstroom in Barendrecht en Rotterdam wél een crisissituatie zijn (met bijbehorende vermeende bevoegdheden voor de burgemeesters om opvangplekken te creëren), maar in Albrandswaard, waar de burgemeester het vraagstuk teruglegt bij college en gemeenteraad, niet?

Antwoord 12

Het inzetten van specifieke bevoegdheden van een burgemeester is een lokale aangelegenheid. De afwegingen die daarvoor worden gemaakt door lokale bestuurders kunnen daarbij anders zijn. Over die afwegingen wordt dan ook lokaal verantwoording afgelegd.

Vraag 13

Erkent u dat alleen dit grote verschil van inzicht al aantoont hoe arbitrair de veronderstelde «bijzondere en verregaande bevoegdheden» voor burgemeesters in geval van een asielgerelateerde «crisissituatie» zijn?

Antwoord 13

Burgemeesters hebben geen specifieke bevoegdheden inzake asielgerelateerde problematiek, maar wel bevoegdheden ter handhaving van de openbare orde en veiligheid. De specifieke bevoegdheden die de burgemeester op grond van de Gemeentewet heeft ten aanzien van de handhaving van de openbare orde, laten bewust de nodige ruimte voor lokale afwegingen. Situaties die de openbare orde raken, zijn immers te zeer uiteenlopend in verschijningsvorm en omvang om uitputtend te regelen. Een vergelijkbaar probleem kan op verschillende plekken tot verschillende gevolgen leiden. Juist hierom is het van belang dat deze bevoegdheden weloverwogen worden ingezet, dat de rechter hierop kan toetsen en dat over de inzet van bevoegdheden achteraf verantwoording wordt afgelegd.

Vraag 16 en 17

Welke bevoegdheden op basis van de Wet Veiligheidsregio's heeft de voorzitter van een veiligheidsregio om gemeenten de plicht tot asielopvang op te leggen? Om welke wetsartikelen gaat dit?

Hoe ziet dit er in de praktijk uit? Wanneer treden deze bevoegdheden in werking, wie bepaalt aan de hand van welke criteria dat dit punt is aangebroken en welke concrete stappen onderneemt de voorzitter van de veiligheidsregio in dat geval richting gemeenten?

Antwoord 16 en 17

Een crisis is volgens de Wet veiligheidsregio's een situatie waarin een vitaal belang van de samenleving is aangetast of dreigt te worden aangetast. Het is aan het bevoegd gezag (in het algemeen de burgemeesters of de voorzitters veiligheidsregio) om te bepalen of hiervan in een bepaalde situatie sprake is. Indien de voorzitter van oordeel is dat er sprake is van een ramp of crisis van bovenplaatselijke aard, wordt direct een regionaal beleidsteam bijeengeroepen, waar ook de overige betrokken burgemeesters in deelnemen. Hoewel er geen wettelijke criteria zijn, moet de voorzitter hierover na afloop van de ramp of crisis wel verantwoording afleggen aan de raden van de betreffende gemeenten.

De bevoegdheden van een voorzitter van een veiligheidsregio op grond van de Wet veiligheidsregio's zien primair op de inzet van degenen die betrokken zijn bij de bestrijding van de ramp of crisis en het nemen van maatregelen ten behoeve van de rampenbestrijding en crisisbeheersing. Deze bevoegdheden zijn niet bruikbaar voor het inrichten van een (tijdelijke) opvang of het geven van opdrachten of aanwijzingen aan gemeentelijke bestuursorganen vanuit het Rijk.

Vraag 18

Deelt u de conclusie dat een hoge landelijke asielinstroom geen crisis is waar de Wet Veiligheidsregio's betrekking op heeft? Zo nee, welke definitie van crisis binnen de Wet Veiligheidsregio's heeft hier dan betrekking op?

Antwoord 18

Op dit moment is ten aanzien van de toestroom van ontheemden uit Oekraïne aangegeven dat de huidige structuren niet langer toereikend zijn. Nu er sprake is van een landelijke crisis (en daarmee ook een crisis van meer dan plaatselijke betekenis), vervullen de voorzitters van de veiligheidsregio's hierin op grond van de Wet veiligheidsregio's (artikel 39 Wvr) een coördinerende rol binnen hun veiligheidsregio ten aanzien van de realisatie van opvangplekken voor ontheemden uit Oekraïne.

Vraag 19

Doelt de voorzitter van de Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond in zijn brief op niveau GRIP-4 wanneer hij het heeft over het nemen van zijn verantwoordelijkheid indien gemeenten blijvend geen uitvoering geven aan de vordering tot medewerking? Zo ja, deelt u de conclusie dat niveau GRIP-4 betrekking heeft op ramp- of crisissituaties die de gemeentegrenzen binnen een specifieke veiligheidsregio overstijgen -en dus niet op een situatie waarbij de landelijke overheid wordt geconfronteerd met een crisis die geen betrekking heeft op een specifieke veiligheidsregio? Deelt u tevens de conclusie dat in dit kader geen beroep kan worden gedaan op niveau GRIP-4? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 19

Zoals eerder is aangegeven, is het niet aan mij om te duiden wat de voorzitter van de veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond heeft geschreven aan de burgemeesters in deze veiligheidsregio.

Vraag 20

Wilt u deze vragen afzonderlijk en binnen de gebruikelijke termijn beantwoorden?

Antwoord 20

Waar het dienstig was voor de beantwoording, zijn enkele vragen in de beantwoording samengevoegd.